

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς κ. Νικολάου
στον κ. Διονύσιο Μακρῆ (ἐφημ. «Στύλος Ὁρθοδοξίας»)

Ἐρ. Δ.Μ.: Οἱ δοκιμασίες πού ἐπιτρέπει στόν ἄνθρωπο ὁ τριαδικός Θεός, Σεβασμιώτατε, ἀποσκοποῦν σύμφωνα μέ τή θεολογία μας στήν καλύτερη στήν ἐπαναφορά του στό σωστό, θά λέγαμε, δρόμο, πού θά τόν ὀδηγήσει στή σωτηρία του. Μέσα στό πλαίσιο αὐτό ἡ δοκιμασία, λογιζομένη κυρίως ὡς κάθε λογῆς κρίση ἢ πρόβλημα, ἀποτελεῖ ἀφειτηρία καί εὐκαιρία γιά τόν κάθε ἄνθρωπο καί δὴ γιά τόν πιστό. Δυστυχῶς ὅμως, διαπιστώνεται ἡ ἀπουσία τοῦ θεολογικοῦ ἐκείνου λόγου ἀλλά καί τοῦ πρωταγωνιστικοῦ ρόλου τῆς διοικήσεως Ἐκκλησίας πού θά συνέδραμαν στήν εὐεργετική συνειδητοποίηση τῆς ἔννοιας τῆς δοκιμασίας καί στήν κατήχηση τῶν πιστῶν, κάτι πού θά ἐπέφερε κατά τήν ταπεινή μας ἄποψη καί τήν τάχιστα ἐπίλυσή της. Δέν εἶναι λοιπόν καιρός, ἡ Ἐκκλησία μας νά ἀναλάβει αὐτό τό ρόλο καί νά μὴν σύρεται (ἐνίοτε καί διασύρεται) πίσω ἀπό ἀποφάσεις ἄλλων;

Απ.: Οἱ δοκιμασίες σίγουρα ἀποτελοῦν καί εὐκαιρίες καί εὐλογία γιά τόν κάθε ἄνθρωπο. Εὐκαιρίες σωτηρίας καί ἁγιασμοῦ. Αποτελοῦν ὅμως καί ...δοκιμασίες καί πειρασμό, γιά τόν ὅποιο μάλιστα προσευχόμεστε νά μὴν εἰσέλθουμε σέ αὐτόν. Ὅταν ὅμως ὁ Κύριος παραχωρεῖ καί ἔρχονται δοκιμασίες, τότε ἐν ὑπομονῇ πολλῇ καί πίστει τίς ὑποδεχόμεστε ὡς εὐλογία τοῦ Θεοῦ: «Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσασθε ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε τέλειοι καί ὀλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι» (Ἰακ. α' 2-4). Μὲ κάποιον τρόπο ὁ Θεός, ἐν τῇ ἀπείρῳ σοφίᾳ καί ἀγάπῃ Του, «μεταποιεῖ τὸ πικρὸν εἰς γλυκύ», ὅπως καί ἐπὶ Μωϋσέως καί μεταμορφώνει τίς δοκιμασίες καί τοὺς πειρασμοὺς σέ ἐργαλεῖα πνευματικῆς ὀλοκληρώσεως καί ἑξαγιασμοῦ.

Δὲν καταλαβαίνω ὅμως τὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἐρωτήματός σας. Πῶς γενικεύετε τὸ ἐρώτημα λέγοντας ὅτι ἀπὸ τῆ διοικήσουσα Ἐκκλησία ἀπουσιάζει ὁ θεολογικός λόγος καί ὁ πρωταγωνιστικὸς ρόλος στήν κατηχητικὴ διατύπωση τοῦ παραπάνω ἠθους. Νομίζω εἶναι ἄδικη ἡ γενίκευσή σας.

Ἐρ. Δ.Μ.: Αὐτὸ πὸν ἐννοῶ, γιὰ νὰ γίνω λίγο πιὸ σαφής, εἶναι ὅτι γενικότερα ὁ σύγχρονος ἐπίσημος ἐκκλησιαστικὸς λόγος δὲν διακρίνεται γιὰ τὸ θεολογικὸ βάθος του, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ παρουσία ἐμφανίζεται ὡς ἥττοπαθής, ἐκκοσμικευμένη, μὴ πειστικὴ καί συνεπῶς ἀδύναμη νὰ φωτίσει καί νὰ ἐνισχύσει τὸν πιστὸ στὶς προσωπικὲς ἢ καί κοινωνικὲς δοκιμασίες του.

Απ.: Σὲ αὐτὸ συμφωνῶ. Μᾶλλον καί ἐπαυξάνω. Πράγματι, ὁ λόγος μας δὲν ἔχει τόλμη καί ἐξυπνάδα, ἡ νοσοτροπία μας μοιάζει ἐκλογικευμένη, ἀσθενικὴ, ἄτονη, αὐτοπεριθωριοποιημένη, ἡ ζωὴ μας ἀσυνεπὴς ὡς

πρὸς τὸ κήρυγμά μας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παρουσία μας δείχνει μὴ αὐθεντική. Δὲν πείθουμε, δὲν ἐμπνέουμε. Αὐτὸ σὰν μιὰ γενικὴ τοποθέτηση, διότι ὑπάρχουν δόξα τῷ Θεῷ καὶ παρήγορες καὶ ἐλπιδοφόρες ἐξαιρέσεις.

Εἶπατε καὶ κάτι ἄλλο. Ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναλάβει πρωταγωνιστικὸ ρόλο καὶ ὄχι νὰ σύρεται ἀπὸ τοὺς διαφόρους. Ὁ χώρος πρωταγωνισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ πνευματικός. Καὶ μόνον ἡ ἰδέα τῆς δοκιμασίας ὡς εὐλογίας εἶναι ἀνατρεπτική· τὸ ἴδιο καὶ ὁ σταυρὸς ὡς σύμβολο νίκης. Ὅπως καὶ ὅλη της ἡ διδασκαλία, ὅλη της ἡ ζωὴ. Ὑπογραμμίζω αὐτὸ τὸ τελευταῖο, ἡ ζωὴ. Ἐὰν ὡς Ἐκκλησία ζούσαμε στὴν καθημερινότητά μας τὴν ἀλήθεια της, φαντάζεστε τί θὰ συνέβαινε στὴ ζωὴ μας ὡς πιστῶν καὶ στὴν κοινωνία καὶ τὸν κόσμον ὁλόκληρο;

Καὶ κάτι ἀκόμη· ἂν κατάλαβα καλά, θὰ προτιμούσατε μιὰ αὐτονομία τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ αὐτὴ τὴν ἐξάρτηση πού συχνὰ ἐξελίσσεται καὶ σὲ ἐμπαιγμὸ καὶ ἡ ὁποία ὀφείλεται στὸ ὑφιστάμενο νοσηρὸ σύστημα σχέσεων της μὲ τὸ κράτος.

Ἐρ. Δ.Μ.: Ἐδῶ καὶ δεκαετίες, ἡ Πολιτεία, ἀνεξαρτήτου πολιτικῆς ἀποχρώσεως ἀντιμετωπίζει τὴν Ἐκκλησία, ὄχι ὡς κιβωτὸ σωτηρίας, οὔτε ὡς οἶκο ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζουν ἀξίες, ἦθη καὶ ἰδανικά πού χαρακτηρίζουν τὸν πλέον ἄριστο τρόπο ζωῆς, δηλαδή τὸν Ὀρθόδοξο Χριστιανικὸ. Τὴν ἀντιμετωπίζει ἐχθρικά, τὴ βλέπει ὡς πόλο ἀντίστασης τῶν νέων ξενόφερτων ἠθῶν, φιλοσοφιῶν καὶ ἰδεῶν πού ἐκπορεύονται ἀπὸ οἶκους ἀνομίας ἐγκώριους καὶ ἀλλοδαπούς. Ἐπὶ σειρὰ δεκαετιῶν γίνεται λόγος γιὰ διάρρηξη τῶν σχέσεων συναλληλίας καὶ τῶν διακριτῶν ρόλων τῶν δύο θεσμῶν κ.ο.κ. Μέσα στό πλαίσιο αὐτὸ παρατηροῦνται κατευθυνόμενες διαπομπεύσεις, φαρισαϊκὲς νοοτροπίες καὶ ἐκδηλώσεις ἰδιοτέλειαι, περιέργοι ἐναγκαλισμοί. Ὁ πιστὸς λαὸς ἔχει κουρασθεῖ νὰ ἀπορρίπτει τέτοιες συμπεριφορὲς καὶ διχάζεται ἀπὸ νοοτροπίες μὴ εὐαγγελικὲς, πού γεννοῦν τὸ σκάνδαλο. Μήπως ἦρθε ἡ στιγμή νὰ βγεῖ ἐπισημῶς ἡ Ἐκκλησία καὶ νὰ ἐξηγήσει γιατί ἐπιθυμεῖ ἢ δὲν ἐπιθυμεῖ τὸ καθεστῶς τῶν λεγομένων διακριτῶν ρόλων;

Απ.: Γιὰ μένα, τὸ ἐρώτημα εἶναι κατὰ πόσον ἐμεῖς ὡς Ἐκκλησία δείχνουμε μὲ τὴν ὅλη πολιτεία μας τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἄν ἡ παρουσία μας εἶναι ἐντελῶς κοσμικὴ ἢ ἀπλᾶ συντηρητικὴ καὶ στενόκαρδη, τότε ἄλλα λέμε καὶ ἄλλα κάνουμε. Ἄν δηλαδή εἴμαστε μέρος τοῦ κοσμικοῦ συστήματος μὲ νοοτροπίες, διεκδικήσεις, φιλοδοξίες ξένες πρὸς τὸ μαρτυρικὸ καὶ ἅγιο φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς ἑτερότητα φρονήματος, ζωῆς καὶ λογικῆς, τότε ἡ κοινωνία ἀπορρίπτει αὐτὸ πού βλέπει. Ἄν οἱ ἅγιοί μας εἶναι μόνον κολλημένοι στοὺς τοίχους, τοποθετημένοι στὰ βιβλία καὶ ἀποτελοῦν φαινόμενο ἄλλων ἐποχῶν, τότε ἔχει κάθε λόγο νὰ μᾶς ἀπορρίπτει. Ἄν ἡ Ἐκκλησία λειτουργεῖ ὄχι ὡς μυστικὴ δύναμη καὶ φανέρωση τῶν σημείων τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ ὡς σωματεῖο τοῦ κόσμου τούτου, τότε μπορεῖ ὁ κόσμος νὰ μὴ μᾶς χρειάζεται· δὲν τοῦ προσθέτουμε τίποτα.

Από την άλλη πλευρά, τελευταία δὲν μᾶς κατηγοροῦν μόνο γιὰ συντηρητισμὸ καὶ στενότητα ἀντιλήψεων, ἀλλὰ μᾶς παρουσιάζουν σὰν ἐστία διαφθορᾶς, διαπλοκῆς καὶ διαστροφῶν. Αὐτὸ εἶναι πολὺ ἄδικο καὶ φυσικὰ ἔνοχα ψευδές. Τελικὰ ὁ Θεὸς ποὺ ἀπορρίπτει συχνὰ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ κι ἐμεῖς ἀπορρίπτουμε. Ἀπλᾶ ἐμεῖς ὁμολογοῦμε ὡς Θεὸ κάτι, ἢ μᾶλλον κάποιον, ποὺ οἱ ἄλλοι δὲν ὑποψιάζονται.

Μιλήσατε ἐπίσης γιὰ περιέργους ἐναγκαλισμούς. Πραγματικά, ὁ ἐναγκαλισμὸς τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ κράτος τὴν ἔχει μεταμορφώσει σὲ μέρος τοῦ καταρρέοντος συστήματος. Ἀρκετὰ πιά. Καιρὸς τὰ χέρια τῆς νὰ ἀπελευθερωθοῦν γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ὑψωθοῦν πρὸς τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀγκαλιάσουν τὸν λαό. Γιὰ νὰ ἐπιτελεῖ τὸν προορισμὸ τῆς ἢ Ἐκκλησία, πρέπει νὰ εἶναι «ἐλευθέρω καὶ ζῶσα». Πρὶν μᾶς δώσουν ἐντελῶς ἄδικα καὶ ἀχάριστα καὶ τὴν τελευταία κλωτσιά, καλὸ εἶναι διακριτικά ἀλλὰ καὶ παλληκαρήσια καὶ μὲ ἱερὴ ἀξιοπρέπεια νὰ προσδιορίσουμε μόνοι μας τὶς συντεταγμένες τῶν διακριτῶν ρόλων μας.

Ἐρ. Δ.Μ.: Παρατηρεῖται, Σεβασμιώτατε, τὸν τελευταῖο καιρὸ μία ἔκδηλη ἀνησυχία τοῦ χριστεπώνυμου ποιμνίου ποὺ ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν διαπιστωμένη πλέον ἐπιχείρηση ὑποχρεωτικοῦ ἠλεκτρονικοῦ καρτοφακελώματος τῶν πολιτῶν. Ἡ δικαιολογία, ποὺ ὡς καραμέλα λέγεται, στηρίζεται στὶς δῆθεν διευκολύνσεις τοῦ πολίτη. Ἀλλὰ ἡ δικαιολογία αὐτὴ δὲν πείθει κανένα, ἀφοῦ στὴν οὐσία εἶναι ἡλίου φαεινότερον ὅτι τὸ καρτοφακέλωμα ἀποσκοπεῖ στὸν πλήρη ἔλεγχο τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ γνωστὰ πλέον κέντρα ἀνομίας, ὅπερ ἐρμηνεύεται, ὡς ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας του. Ἐπισημῶς, ἡ Ἐκκλησία φαίνεται νὰ τὸ μελετᾷ ὀρίζοντας μία Συνοδική Ἐπιτροπή. Ἡ καθυστέρηση, ὡστόσο, διατύπωσης μίας ξεκάθαρης θέσης γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἀπὸ μέρους τῆς, συμβάλλει στὴν ἐνίσχυση τῆς προπαγάνδας καὶ στὴν περαιτέρω σύγχυση τοῦ λαοῦ. Θυμίζεи δὲ τὴ ρῆση τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ πὼς ἓνα θέμα εἰσέρχεται στὶς καλὲνδες μέσῳ συγκροτήσεως μίας ἐπιτροπῆς!!! Βάσει τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων σας ἀλλὰ καὶ ὡς Ἀρχιερέας ποὺ τολμᾷ νὰ ἐκφράζει χωρὶς φόβο τὴ γνώμη του ποιά εἶναι ἡ θέση σας;

Απ.: Δὲν σᾶς κρύβω ὅτι αὐτὴ ἡ ἱστορία δὲν μοῦ ἀρέσει καθόλου. Ἡ κάρτα τοῦ πολίτη δὲν μοῦ φαίνεται καθόλου ἀθῶα ὑπόθεση. Τελικὰ ποιοὶ θὰ μᾶς ἐλέγχουν; Αὐτοὶ ποὺ μᾶς ὀδήγησαν σὲ αὐτὸ τὸ οικονομικὸ κατάντημα; Ὁ ἴδιος μηχανισμὸς ποὺ ἔχει καταστρέψει τὸν ἀπλὸ πολίτη, αὐτὸς ποὺ διαρκῶς αὐτοδιαψεύδεται, αὐτὸς ποὺ ἔχει πλήρως ἀπαξιωθεί, αὐτὸς θὰ ἐλέγχει καὶ τὶς τελευταῖες λεπτομέρειες τῆς ζωῆς μας; Ἡ μήπως κάποιον ἀόρατο κέντρο; Γιατὶ τόση ἐξουσία καὶ δύναμη συγκεντρωμένη σὲ ἐπικίνδυνα, ἀποτυχημένα, ὑποπτα ἢ τουλάχιστον ἀνεξέλεγκτα κέντρα; Καλύτερα μὲ λιγότερη τεχνολογία ἐλεύθεροι, παρὰ μὲ σύγχρονες διευκολύνσεις σκλάβοι. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ σταδιακὰ παίρνουν στὸν ἔλεγχό τους τὴ

ζωή μας, στην ουσία αυτοί διεκολύνονται να ρουφήξουν τη συνείδησή μας.

Φοβούμαι ότι μετά την καταρράκωση των κοινωνικών αξιών, μετά την επικίνδυνα κατευθυνόμενη παραπληροφορητική ενημέρωση, έρχεται και ο φοβερός μηχανισμός της αδυσώπητης παρακολούθησης για να εξαφανίσει και την τελευταία ικμάδα πνευματικής ελευθερίας.

Στην υπόθεση αυτήν, ή σιωπή ή αδράνεια της επίσημης Έκκλησίας είναι όπωσδήποτε άνησυχητικό φαινόμενο. Αυτή οδήγησε στις ανεύθυνες και εν πολλοίς αφθάρτες πρωτοβουλίες ποικίλων φορέων. Το κενό του προφητικού εκκλησιαστικού λόγου κάλυψε ο ζήλος του λαού.

Από την άλλη πλευρά, το φαινόμενο αυτών των έντονων λαϊκών αντιδράσεων είναι επίσης επικίνδυνο. Δημιουργούνται ομάδες που αντί να σέβονται την υπεύθυνη Σύνοδο, την συμβουλεύουν πώς να ενεργεί και την προκαταλαμβάνουν. Ο λαός από κρινόμενος γίνεται κριτής της Συνόδου. Οί πιστοί αντί να προσδοκούν να φωτιστούν από τη Σύνοδο, την κρίνουν και την καθοδηγούν. Η Ίερά Σύνοδος όμως υπάρχει για να εκφράζει τη βούληση του Θεού και να καθοδηγεί τον λαό, όχι να κατευθύνεται από αυτόν. Αυτό το ήθος που ανατρέπει την ισορροπία της σχέσης Συνόδου και λαού είναι χειρότερο και από την κάρτα του πολίτη. Κάνει μεγαλύτερη ζημιά από αυτήν. Γιατί κλονίζει την εμπιστοσύνη των πιστών στην Έκκλησία και δημιουργεί σύγχυση για το τί είναι η Έκκλησία. Γεννά ένα φρόνημα ότι η Έκκλησία υπάρχει για να την σώσουμε και όχι για να μάς σώξει. Έτσι πολεμώντας την κάρτα σκοτώνουμε την εκκλησιαστική συνείδηση μέσα μας.

Επίσης αναπαράγεται μια λογική σύμφωνα με την οποία στόχος μας είναι ή ανατροπή ή τουλάχιστον ή αναχαίτιση του αντίχριστου συστήματος. Δεν είναι αυτός ο στόχος της Έκκλησίας. Σκοπός μας είναι να ομολογήσουμε τον Κύριο, όχι να νικήσουμε τον διάβολο. Αυτόν τον συντριβεί ο Χριστός. Ο Παντοκράτωρ Κύριος μάλιστα ανέχεται να βλέπει τον διάβολο ως κοσμοκράτορα να ωρύεται «ζητών τίνα καταπίη» (Α' Πετρ. 5,8). Αυτό γίνεται κάτω από το βλέμμα Του. Τί φοβερός πού είναι ο λόγος της Αποκαλύψεως: «έδόθη αὐτῶ πόλεμον ποιῆσαι μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς» (Αποκ. ιγ' 7). Ναι, ο Θεός μπορεί να επιτρέψει στις δυνάμεις του σκότους να νικήσουν προς καιρόν την Έκκλησία· «έδόθη αὐτῶ...». Φοβερός λόγος! Τί καταπληκτική πού είναι ή λογική του Θεού! Ο Νικητής του θανάτου είναι αυτός πού φάνηκε πώς έχασε τη μάχη στον σταυρό. Αν θέλουμε τη νίκη πρέπει να μάθουμε να δεχόμαστε την κάτω από το βλέμμα του Θεού κοσμική ήττα μας. Ακόμη και τον θάνατό μας. Αλήθεια, τί σημαίνει: «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνει» (Ματθ. ι' 28);

Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐπιλογή· πρέπει ὡς Σύνοδος νὰ λειτουργήσουμε προφητικά· ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ ἐκφρασθεῖ ὡς μαρτυρία δυνάμεως Θεοῦ, παρησίας καὶ ἀλήθειας, ὄχι ὡς συμβιβασμὸς καὶ ἐκκοσμίκευση. Μόνον ἔτσι καὶ θὰ στηρίξουμε καὶ θὰ ἐμπνεύσουμε τὸν λαό. Μόνον ἔτσι ἡ Ἐκκλησία θὰ μπορέσει νὰ ἀντικαταστήσει τὸν συμβιβασμὸ μὲ τὸν ἠρωισμό, τὸ βόλεμα μὲ τὴν ἀσκησιμότητα, τὴν ἀσφάλεια τῆς ἐξουσίας μὲ τὴν θυσία καὶ τὴν διακονία, τὸ κοσμικὸ ψέμμα μὲ τὴν αἰώνια ἀλήθεια τῆς Τριαδικῆς Θεότητος.

Β' Μέρος

Ερ. Δ.Μ.: Ἡ πολιτικὴ ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας μας συμβάλλει, ὅπως διαπιστώνεται, στὴν διατήρησι μὴ καὶ ἐνίσχυσι, ὅπως προσωπικά πιστεύουμε, τῶν ἐδῶ καὶ καιρὸ λιμναζόντων ὑδάτων. Μέσα ἀπὸ τὴν ὑπογραφή μνημονίων συνεργασίας, θεμελιώσεις κτιρίων καὶ εὐτελῶν κοινωνικό-φιλανθρωπικῶν παρεμβάσεων δίδεται ἡ ἐντύπωση πὺς ἡ Ἐκκλησία λειτουργεῖ ὡς ἓνα περιθωριακὸ ὑφυπουργεῖο ἄνευ χαρτοφυλακίου ἢ ἐπαρχιακὸς Δῆμος! Ἡ ἐπίκλησι τοῦ ἀθόρυβου, σιωπηλοῦ ἔργου καὶ ἡ ἐπιστράτευσι τῆς σιωπῆς δὲν ἀρμόζουν στὸν ἐπισκοπικὸ ρόλο, τουλάχιστον, ὅπως αὐτὸς χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀπτά παραδείγματα, μεγάλων ἀγίων ὅπως τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Ἰωάννη Χρυσοστόμου, τοῦ Ἀμβροσίου Μεδιολάνων κ.ἄ. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ ζωντανὸ ὄργανισμὸ, ἀλλὰ σήμερα φαίνεται Σεβασμιώτατε, νὰ τῆς λείπει ἡ ζωντάνια...

Ἀπ.: Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀποδώσουμε εὐθύνες οὔτε ἐσεῖς οὔτε κι ἐγώ, διότι σίγουρα ὑπάρχουν παράμετροι ποὺ ἐμεῖς ἀγνοοῦμε ὡς μὴ ἄμεσα ὑπεύθυνοι καὶ ἀρμόδιοι. Ἡ διαχείρισι τῶν θεμάτων εἶναι πολὺ δύσκολη καὶ λεπτὴ ὑπόθεσι, ἰδίως στὶς μέρες μας. Εἶναι εὐκόλο κανεῖς νὰ κρίνει ἀλλὰ πολὺ δύσκολο νὰ προτείνει λύσεις καὶ ἀκόμη δυσκολότερο νὰ τις ὑλοποιεῖ. Μποροῦμε νὰ ἐκφράζουμε τις ἀνάγκες, τις σκέψεις, τις ἀνησυχίες μας, ἴσως καὶ δημόσια, καλὸ ὅμως εἶναι νὰ εἴμαστε λίγο ἐπιφυλακτικοὶ στὶς κρίσεις μας.

Ἐτσι ἐπὶ παραδείγματι, τὸ τι ἀρμόζει στὸν ἐπισκοπικὸ ρόλο, δὲν ἀποτελεῖ θέμα ποὺ πρέπει νὰ τὸ προσδιορίσουμε ἐσεῖς καὶ ἐγώ σὲ ἓναν δημόσιο διάλογο. Δὲν νομίζω. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐκτὸς τῆς μαχητικῆς μαρτυρίας τῶν ἀγίων ποὺ ἀναφέρατε, ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις ἀθόρυβου καὶ σιωπηλοῦ ἔργου, ὅπως αὐτὴ τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ποὺ ἡ σιωπὴ μπορεῖ νὰ ἔχει μεγαλύτερη ζωντάνια ἀπὸ τὸν λόγο. Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι τόσο ὁ λόγος ἢ ἡ σιωπὴ, ὅσο ὁ συσχηματισμὸς, ἡ δειλία καὶ ὁ συμβιβασμὸς.

Πέραν όμως όλων αυτών, θα συμφωνήσω απόλυτα μαζί σας ότι ή εποχή μας και οι περιστάσεις απαιτούν δυνατό λόγο και μαχητική έκφραση.

Ερ. Δ.Μ.: Εσείς είστε ευχαριστημένος από τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται ο επίσημος εκκλησιαστικός λόγος στις μέρες μας; Θεωρείτε ότι ή μαρτυρία της Εκκλησίας μας στην Ελλάδα και ανά τον κόσμο είναι επαρκής; Αισθάνεστε ικανοποιημένος με την εικόνα της ζωής μας και την παρουσία μας ως Εκκλησίας;

Απ.: Όχι, δεν είμαι καθόλου ικανοποιημένος. Δυστυχώς, ή πραγματικότητα μας διαφέρει πολύ από την αλήθεια και το κήρυγμά μας. Προσπαθώ όμως να μην ένοχοποιώ άλλους, αλλά να εξομολογούμαι· να μην ψάχνω για ενόχους, αλλά για λύσεις· να μην αγωνίζομαι να πείσω τους άλλους τι πρέπει να κάνουν, αλλά να δώ πώς εγώ θα γίνω μέρος της ύγιους μαρτυρίας· να μην ασχολούμαι με το ως τώρα, αλλά με το από δω κι εμπρός. Δεν το καταφέρνω πάντοτε, αυτός όμως είναι ο πνευματικός μου άξονας.

Με βάση αυτά, θα σάς πω με δυο λόγια πώς θα ήθελα την Εκκλησία. Θα την ήθελα πιό δυναμική, πιό τολμηρή, πιό μαχητική, πιό ανατρεπτική, πιό ασκητική, πιό απόλυτη. Όπως ήταν σε όλη την ιστορία της. Η παρουσία της να θυμίζει «ρομφαία», ή ζωή της «πύρ», ο λόγος της «μάχαιρα». Οί όροι αυτοί δεν είναι δικοί μου. Μίλησα για προφητικό λόγο και μαρτυρική παρουσία. Σήμερα τηρούμε τους τύπους, αλλά όλο και απομακρυνόμαστε από την ουσία. Τρώμε νηστήσιμα φαγητά, χωρίς να νηστεύουμε. Λέμε προσευχές, χωρίς να προσευχόμαστε. Διαβάζουμε χριστιανικά βιβλία, χωρίς να αγιαζόμαστε. Μιλᾶμε για τή δόξα άλλων εποχών, χωρίς σύγχρονα σημεία. Υποστηρίζουμε χριστιανικές αρχές, χωρίς αυθεντικά βιώματα. Κοινωνούμε, χωρίς να αλλοιωνόμαστε. Είμαστε ως «έχοντες τήν γνώσιν τής ευσεβείας τήν δέ δύναμιν αυτής ήρνημένοι». Αλήθεια, τί σχέση έχουμε με το ψαλτήρι και τὰ συναξάρια, με τή ζωή τών πρώτων χριστιανών, με τὸ φρόνημα τών μαρτύρων και τών όμολογητῶν, με τις επιλογές τών ασκητῶν;

Φανταστείτε μέσα στον συμβιβασμό της σύγχρονης εποχής μιᾶ Εκκλησία με ξεκάθαρο λόγο. Μέσα στις πολιτικές ισορροπίες και τήν επικρατούσα σύγχυση, μιᾶ Εκκλησία με σαφήνεια. Μέσα στην ατμόσφαιρα του να τὰ βροῦμε, μιᾶ Εκκλησία με αξιοπρεπή, ευγενική αλλά και τολμηρή όμολογία. Φοβούμαι πώς ἔτσι πού κινούμαστε δεν δίνουμε ταυτότητα ουσίας αλλά μόνο μορφής και τύπου. Κάπως χάσαμε τήν ουσιαστική διαφορετικότητα και τήν έτερότητά μας. Έμφανιζόμαστε ως μιᾶ συντηρητική ομάδα πού δεν κομίζει κάτι καινούργιο ούτε κάτι άλλο, ως ένα κοσμικό σχήμα με θρησκευτικό επίχρισμα.

Ερ. Δ.Μ.: Θα μπορούσατε, Σεβασμιώτατε, στο σημείο αυτό να μᾶς δώσετε ένα παράδειγμα;

Εὐχαρίστως. Νὰ ἀναφερθῶ στὴ συμμετοχὴ μας στοὺς οἰκουμενικοὺς διαλόγους, πράγμα πὸν ἀποτελεῖ μοναδικὴ ἱστορικὰ εὐκαιρία νὰ καταθέσουμε μαρτυρία πίστεως στὸν σύγχρονο κόσμο. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο διεξάγεται ὁ λεγόμενος διάλογος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐνότητας ἐμφανίζει χαρακτηριστικὰ συμβιβασμοῦ καὶ ὄχι ἀγώνα, σκοπιμότητας καὶ ὄχι θυσίας. Γί' αὐτὸ καὶ δημιουργεῖ σύγχυση καὶ προκαλεῖ καχυποψία. Ὅταν στηρίζεται στὸ δόγμα νὰ βροῦμε τὶ μᾶς ἐνώνει καὶ ὄχι τὶ μᾶς χωρίζει, αὐτὸ ἀκούγεται πολὺ καλά, ἀλλὰ δὲν πείθει, διότι ἡ ἀλήθεια, ἂν τὴν κατέχουμε στὸ πλήρωμά της, φαίνεται ἀπὸ αὐτὸ πὸν οἱ ἄλλοι δὲν ἔχουν, δηλαδὴ ἀπὸ τὶς διαφορὲς μας. Καὶ αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ διακηρύξουμε ταπεινά, ἀφανίστα καὶ εὐγενικά. Ἄν στόχος μας εἶναι ἡ συνύπαρξη μὲ ἐπίγειους ὄρους, αὐτὸ εἶναι πολιτικὴ πὸν δὲν ἐμπνέει. Ἄν ὅμως εἶναι ἡ συμπόρευση πρὸς τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, τότε αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἀνυποχώρητη μαρτυρία καὶ συνέπεια ζωῆς, πὸν πείθει. Ἡ ἀλήθεια δὲν συζητεῖται, ὁμολογεῖται.

Σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν ὁ θεὸς τοῦ χρήματος ἔχει καταρρεύσει παγκοσμίως, ὁ θεὸς τοῦ περιβάλλοντος ἔχει πεθάνει σὲ ὀλόκληρο τὸν πλανήτη, ὁ θεὸς τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνολογικῆς δύναμης συνέχεια διαψεύδεται, ὅπως πρόσφατα στὴν Ἰαπωνία· σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν ὁ θεὸς τῆς παγκόσμιας εἰρήνης διαρκῶς αὐτοκαταργεῖται, πὸν ὁ θεὸς τῆς δημοκρατίας καθημερινὰ αὐτοαναιρεῖται, πὸν ὁ θεὸς τῶν θρησκευτικῶν σχημάτων παντοῦ αὐτοδιαψεύδεται, πὸν ὁ Θεὸς τοῦ ἐπίγειου χριστιανισμοῦ φαντάζει ἐντελῶς ἀνεπαρκῆς, σὲ μιὰ τέτοια ἐποχὴ, εἶναι τόσο μεγαλειώδες ὡς ἡ «μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία» νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι «εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἷς δόξαν Θεοῦ Πατρός» καὶ ὅτι «αὕτη ἡ πίστις τῶν ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Ὀρθοδόξων, αὕτη ἡ πίστις τὴν οἰκουμένην ἐστήριξεν». Ὅχι ὅμως μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὴ ζωὴ μας. Τὸ κάνουμε; ἢ μήπως πνίξαμε τὴν πίστη στὸν ἀληθινὸ Θεὸ μέσα στὴν ἀνταπάτη τῶν κοινωνικῶν ἔργων, τῶν πολιτισμικῶν δραστηριοτήτων, τοῦ πολιτικοῦ μας ρόλου καὶ τῶν συγκρητιστικῶν ἀπαιτήσεων.

Ἐρ. Δ.Μ.: Εἶναι ἀδιαμφισβήτητο γεγονός, ὅτι ὑφίσταται μιὰ ἐνορχηστρωμένη ἀπὸ τὸν μιὰρὸ Σατᾶν ἐκστρατεία ἀλλαγῆς τοῦ τρόπου ζωῆς πὸν εὐθαρσῶς καθορίζεται ἀπὸ τὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν τριαδικὸ Θεὸ στὴν ἑλληνικὴ καὶ ὄχι μόνο κοινωνία. Μέσα στό πλαίσιο αὐτό, ἀνωμαλίες καὶ ἀνταπόδεικτες ψυχασθένειες, ὅπως λ. χ. ἡ ὁμοφυλοφιλία ἢ ἑλληνιστὶ κιναιδισμὸς παρουσιάζονται προκειμένου νὰ ἐπιβληθοῦν ὡς ρατσιστικὲς συμπεριφορὲς ἢ διαφορετικότητες (!!!), ἢ μοιχεία, ἢ πορνεία, ἢ κλοπὴ (λογιζόμενη ὡς μίζα) καὶ ἢ ἔκτρωση (φόνος) νομιμοποιοῦνται, οἱ οἰκογένειες διαλύονται στὸ ὄνομα τῆς προόδου καὶ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ! Τί συμβαίνει Σεβασμιώτατε; Θὰ παραμείνουμε ἀπλοὶ θεατὲς τοῦ γενικοῦ ξηλώματος πὸν ἐπιβάλλει τό

*μυστήριο τῆς ἀνομίας ἢ ἔφθασε ἡ στιγμή νὰ φωνάξουμε τὸ "στῶμεν καλῶς";
Ποιὸς ὁ ρόλος τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας μας;*

Ἀπ.: Θὰ τὸ πῶ καὶ πάλι· τὸν ρόλο τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας μας, κ. Μακροῦ, δὲν θὰ τὸν προσδιορίσουμε οἱ δύο μας μέσα ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα σας. Δὲν εἶναι δικὸς μας ρόλος νὰ ὑποδείξουμε στὴν Ἱεραρχία τὸ καθῆκον της. Ἄν ἐσεῖς τὸ κάνετε εἶναι λάθος, πὺν ἐγὼ δὲν θὰ ἤθελα νὰ διαπράξω. Ἐξάλλου, οἱ θέσεις τῆς Ἐκκλησίας στὰ θέματα πὺν ἀναφέρατε εἶναι σαφῶς καὶ ἐπαναληπτικὰ διατυπωμένες. Τώρα, τὸ ἄν ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ φωνάξει μὲ ὅλες της τὶς δυνάμεις τὸ «στῶμεν καλῶς» καὶ στὰ πιστὰ τέκνα της καὶ στὴν κοινωνία καὶ στὴν οἰκουμένη, αὐτὸ εἶναι αὐτονόητο, μιᾶς καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποστολή της. Ἡ Ἐκκλησία τὸ κάνει, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ περιθώρια νὰ ὑψώσει περισσότερο τὴ φωνή της. Τὸ ἐρώτημα εἶναι πῶς αὐτὸ θὰ γίνεῖ. Οἱ κοσμικὰ δυναμικὲς κινήσεις δὲν εἶναι πάντα συμβατὲς μὲ τὸ ἅγιο ἦθος της. Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι νὰ ἀνατρέψει τὴν ὁρμὴ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ νὰ ὁμολογεῖ τὸν Χριστό, μὲ βάση τὸν ψαλμικὸ λόγο «ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνῆντησαν, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν». Τί σοφὸς λόγος! Ἡ ἀλήθεια νὰ συμπορεύεται μὲ τὸ ἔλεος καὶ τὸ δίκαιο νὰ συμβαδίζει μὲ τὴν εἰρήνη.

Ερ. Δ.Μ.: Στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία πὺν ὁ Κύριος σὰς ὅρισε νὰ διακονεῖτε, παρατηρεῖται τὸν τελευταῖο καιρὸ νὰ διεξάγεται ἕνας ἀγῶνας τῶν κατοίκων τῆς ἐνρύτερης περιοχῆς τῆς Κερατέας ἐνάντια σὲ μία ἀπόφαση τῆς Πολιτείας. Πῆρατε ἀνοικτὰ, ἄν δὲν κάνω λάθος θέση. Ὡστόσο, διαπιστώνεται πῶς ἡ Πολιτεία ὄχι μόνο κωφεύει καὶ διαφωνεῖ, ἀλλὰ ἐφαρμόζει τακτικὲς ἐπιβολῆς καὶ βιαίας ἐφαρμογῆς ἀποφάσεων πὺν ἐμφανῶς πλήττουν τὸν πολίτη καὶ ἱκανοποιοῦν ἄλλα κέντρα ἐξουσίας. Μήπως ἡ Ελλάδα ζεῖ σὲ καθεστῶς μίας ὠραιοποιημένης ὑποτέλειας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀγνοεῖ τὴ γνώμη τῶν πολιτῶν της;

Ἀπ.: Ἡ δική μου τοποθέτηση δὲν ἦταν ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ προβλήματος. Ἡ τοπικὴ κοινωνία ἔχει ἐκλέξει τοὺς ἐκπροσώπους της γιὰ νὰ διαχειριστοῦν αὐτοὶ αὐτὰ τὰ θέματα. Αὐτὸ πὺν ἐγὼ ἐξέφρασα, καὶ μάλιστα ἔντονα, ἦταν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ καταδίκη τῆς βίας εἴτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ λαοῦ εἴτε τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ διαμαρτυρία γιὰ τὴν πείσμονα ἄρνηση τῶν ἀρμοδίων ὑπουργῶν νὰ συνομιλήσουν μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ λαοῦ. Πόση δημοκρατία ὑπάρχει ὅταν ὁ λαὸς ἐκλέγει ἐκπροσώπους γιὰ νὰ τοῦ λύσουν τὰ προβλήματά του, αὐτὰ πὺν προσδιορίζουν τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς του, τὴν ὑγεία του, τὴν ἀξία τῆς περιουσίας του καὶ ἡ Κυβέρνηση ἀρνεῖται ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς ἀκούσει. Τότε γιὰ τὸν λαὸν ἐκλέγουμε; Ἄν ἀρκοῦσε ἡ Κυβερνητικὴ ἀποψη, δὲν θὰ μᾶς χρειαζόταν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση.

Ρωτᾶτε ἂν ἡ πολιτεία ἀγνοεῖ τὴ γνώμη τῶν πολιτῶν τῆς. Ἀγνοεῖ ὄχι μόνο τὴ γνώμη ἀλλὰ καὶ τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν τῆς. Μήπως τὸ ἴδιο δὲν συμβαίνει μὲ τις ὑποθέσεις τῶν ἀστικῶν ἀκινήτων τῆς Ἐκκλησίας πού ἔχουν τελεσιδικήσει ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὸ κράτος ἀρνεῖται νὰ τηρήσει τις ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων του;

Ερ. Δ.Μ.: Διανύουμε τὴν πλέον κατανυκτικὴ περίοδο, ὀδεύοντας μαζί μὲ τὸν Κύριο πρὸς τὸν Γολγοθᾶ, τὴ σταύρωση καὶ τὴν Ἀνάσταση. Στὴν πορεία αὐτὴ κάθε πιστὸς χρειάζεται τὰ ἐφόδια τῆς μετάνοιας, χρειάζεται πνευματικὸ ὁδηγὸ πού θὰ τὸν φέρουν μὲ σιγουριά στό νὰ βιώσει τό θεῖο Πάθος καὶ νὰ συμμετάσχει στὴν χαρὰ τῆς Ἀνάστασης. Ὡς Ἐπίσκοπος καὶ πνευματικὸς ὁδηγὸς τί θὰ συνησιτούσατε; Πῶς θὰ ἐφοδιάζατε σήμερα τὸν πιστὸ ὥστε νὰ προχωρήσει στὴν προσωπικὴ σωτηρία συνάντηση του μὲ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό;

Απ.: Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν ἔχω καινούργιο, πρωτότυπο λόγο νὰ σᾶς πῶ. Τὰ λέει ὅλα ἡ σοφὴ καὶ ἁγία μας Ἐκκλησία μέσα στὰ ὑπέροχα τροπάρια καὶ τις θαυμάσιες λατρευτικὲς διατάξεις τῆς. Αὐτὴ μᾶς προτρέπει καὶ ἐμεῖς ἐπαναλαμβάνουμε τὸν λόγο τῆς: «πίστει καὶ πόθῳ προσέλθωμεν ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γενώμεθα». Αὐτὸ πού χρειαζόμαστε εἶναι ἡ πίστη ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας. Νὰ μὴν τὴν πλησιάζουμε μόνο γιὰ τὴ θεραπεία πού ἐνδεχομένως προσφέρει, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὴ σωτηρία πού ἀμετακλήτως ἐπαγγέλλεται. Καὶ αὐτὸ μὲ πόθο ἱερό καὶ ἅγιο. Δυστυχῶς ἡ ἐποχὴ μας προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ τραυματίσει αὐτὴ τὴν πίστη καὶ νὰ ἀποδυναμώσει αὐτὸν τὸν πόθο. Τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ δὲν τὴν προσεγγίζουμε μὲ διάθεση νηστείας ἀλλὰ πνευματικῆς λαίμαργίας. Μᾶς προσφέρονται πλούσια πνευματικὰ ἐδέσματα καὶ διαλέγουμε καὶ παίρνουμε. Νηστεύουμε ἀπὸ τροφή, στερούμαστε τὰ ὑλικά γιὰ νὰ λαχταρήσουμε τὰ πνευματικά. Καὶ τότε, ὅποιος καταλύει πνευματικὰ αὐτόματα γίνεται μέτοχος τῆς αἰώνιας ζωῆς.

Ερ. Δ.Μ.: Θὰ ἤθελα παρά πολλά ἀκόμη ἐρωτήματα νὰ σᾶς θέσω Σεβασμιώτατε, ὅπως λ.χ. τί ἦταν αὐτὸ πού σᾶς ἔκανε νὰ γυρίσετε τὴν πλάτη σας σὲ μία ἀξιοζήλευτη γιὰ πολλοὺς καριέρα στὴν ἐπιστήμη καὶ νὰ ἐπιλέξετε νὰ φορέσετε τό τίμιο ράσο καὶ νὰ καταστείτε λειτουργὸς καὶ διάκονος τοῦ Ὑψίστου; Νὰ σᾶς ζητήσω ἀκόμη νὰ καταθέσετε τίς ἐμπειρίες σας ὡς διάκονος τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, νὰ μιλήσετε γιὰ τό ἔργο τῆς τοπικῆς σας Ἐκκλησίας. Νὰ σᾶς ζητήσω νὰ καταθέσετε ἀπόψεις γιὰ θεολογικά, ἐπιστημονικά καὶ κοινωνικά ζητήματα... Βέβαια ὑπάρχουν τὰ βιβλία σας πού ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἀπαντοῦν στὰ ἐρωτήματα αὐτά καὶ γι' αὐτὸ τό λόγο δὲν ἐπικεντρώθηκε τό ἐνδιαφέρον μου σ' αὐτά, παρά τὴν ἀνίερη πολυλογία μου. Ὅμως, θὰ ἤθελα ὡς Χριστιανὸς ἐκ μέρους τῶν ἀναγνωστῶν μας νὰ σᾶς

παρακαλέσω μέ δύο λόγια νά μᾶς πείτε τί σημαίνει γιά ἐσᾶς Ὁρθόδοξος Χριστιανός.

Απ.: Ὅτι ἀκριβῶς εἶπαμε παραπάνω. Καί ὅ,τι λέγει συνοπτικά ὁ Ἅγιος Ἰωάννης στο βιβλίο τῆς Κλίμακος: «Χριστιανός ἐστι μίμημα Χριστοῦ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ, λόγοις καὶ ἔργοις καὶ ἐννοίᾳ, εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα ὀρθῶς καὶ ἀμέμπτως πιστεύων». Αὐτὸ τὰ λέει ὅλα. Τὸ δὲ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ δὲν σημαίνει ὅσο μπορεῖ ὁ καθένας, ἀλλὰ ὅσο μπορεῖ νὰ ἀντέξει ἡ ἀνθρώπινη φύση. Ὁ Ὁρθόδοξος χριστιανός εἶναι καθολικός, ἀγκαλιάζει τὰ πάντα, εἶναι διαρκῶς πλατυνόμενος, ἐκτεινόμενος, ὑπερβαίνων τὴν φύση του, εἶναι δεκτικὸς τῆς χάριτος, χωρητικὸς τῆς θεότητος, ἀδαλείπτως κοινωνῶν τῆς θείας φύσεως. Εἶναι ὅ,τι μεγαλύτερο ὑπάρχει.

Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ γιά τὴν εὐκαιρία ποὺ μοῦ δώσατε. Σᾶς εὐχομαι καλὴ Ἀνάσταση.